

Політика формування та розвитку внутрішнього товарного ринку в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: напрями реалізації

Для сучасного етапу розвитку внутрішнього ринку та подолання наслідків економічної кризи важливу роль відіграє торгівля. Завдяки торгівлі підтримується збалансованість виробництва та споживання, формується суттєва частка валової доданої вартості, а також забезпечується робочими місцями економічно активне населення.

Розвиток ринку внутрішньої торгівлі України є складним і динамічним процесом, що відбувається в умовах трансформаційних змін національної економіки під впливом низки екзогенних та ендегенних чинників. Особливо це актуально сьогодні, оскільки українська економіка змінює вектор розвитку у бік європейських ринків. А розвиток цивілізованого ринку внутрішньої торгівлі в регіонах України є запорукою стабільності та конкурентоспроможності економіки.

Підписана Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС) (далі Угода) та безпосередня близькість до ринків країн-членів ЄС, а також перспектива зони вільної торгівлі (ЗВТ) з 2016 р. актуалізують необхідність визначення основних тенденцій розвитку внутрішньої торгівлі європейського ринку та вивчення його впливу на внутрішній торговельний простір і можливостей для вітчизняних підприємців. У підписаній Угоді регулюванню питань торгівлі присвячено цілий розділ IV. «Торгівля і питання пов'язані з торгівлею». Імплементация цієї частини Угоди тягне за собою виконання низки завдань, які є прописані. На наш погляд, особливо важливими частинами Угоди є: Глава 1 «Національний режим та доступ товарів на ринки»; Глава 2 «Засоби захисту торгівлі»; Глава 3 «Технічні бар'єри у торгівлі»; Глава 5 «Митні питання та сприяння торгівлі»; Глава 6 «Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля»; Глава 13 «Торгівля та сталий розвиток».

Ця Угода є важливим правовим документом для України, де українські органи влади взяли на себе відповідальність вирішити економічні проблеми та привести внутрішнє законодавство відповідно до вимог, поставлених країнами-членами ЄС. Ці заходи українською стороною мають бути реалізовані для виконання статей глави 1 «Національний режим та доступ товарів на ринки» розділу IV Угоди та для того, щоб країнами-членами ЄС було відкрито свій внутрішній ринок для безперешкодного входження вітчизняних товарів на нього.

Глава 2 «Засоби захисту торгівлі» розділу IV Угоди є основним завданням цього розділу. Виконання цього завдання не має перешкоджати двосторонній торгівлі. Для виконання цієї глави на початок необхідно виконати інституційні вимоги, а саме на рівні експертів створити комісію (громадський орган) з питань співробітництва у сфері торговельних заходів. Створення такої комісії забезпечить контроль над процесом прийняття законодавчих актів, що є необхідними для захисту вітчизняного товаровиробника перед вступом у ЗВТ. Ця комісія має розібратися з усіма тонкощами підписаної Угоди та бути готовою у будь-який момент допомогти вітчизняним товаровиробникам у роз'ясненні пунктів, що стосуються торговельного захисту. Також вона має слідкувати за виконанням внутрішніми товаровиробниками українських законів, які є основною базою для

захисту торгівлі в Україні та в які були внесені зміни (які відповідають *acquis* ЄС.) ще при вступі України в СОТ. Основними з них є Закон України: «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту»¹, «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту»², «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну»³.

Довідково зазначимо, що однією з найбільш очікуваних змін, що принесе підписана Угода, є зниження мит на європейські автомобілі. Проте чекати цього доведеться до 2025 р., коли буде застосовуватися нульова ставка мита. А основним завданням у 2015 р. є розробка плану щодо застосування спеціальних заходів стосовно імпорту в Україну легкових автомобілів з держав-членів ЄС⁴.

Глава 3 «Технічні бар'єри у торгівлі» розділу IV Угоди спрямована на зменшення технічних бар'єрів щодо виводу на внутрішній ринок ЄС нових видів вітчизняної продукції. У цій сфері співробітництво між Україною та ЄС має бути спрямоване на реформування вітчизняної системи технічного регулювання, наближення її до технічних регламентів ЄС і систем стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС (ст. 53-74 Угоди). Важливий крок у виконанні цієї глави зробила українська сторона, прийнявши Закон України «Про технічні регламенти і оцінку відповідності», який набирає чинності 10.02.2016 р.⁵. Виконання його дозволить створити правове поле та механізми для прийняття Директив ЄС, що дасть право розпочати процес переходу на європейські стандарти та виконання всіх зобов'язань України в промисловій сфері. Приведення у відповідність обов'язкових технічних регламентів стимулюватиме безперешкодний обіг продукції між Україною та ЄС і позитивно вплине як на українських виробників, так і на споживачів. Також цей закон доповнює такі нормативні акти: Закон України «Про стандартизацію»⁶ та Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність»⁷. Група цих законів спрямована на усунення технічних бар'єрів і юридичних перешкод у торгівлі товарами та сприятиме відкриттю для українських товарів ринку ЄС. Виконання цих законів, як показує досвід країн-членів ЄС, у реформуванні вітчизняної системи технічного регулювання дозволить не тільки зняти перешкоди на шляху виводу нових видів продукції на внутрішній ринок, а й допоможе створити надійні інституційні бар'єри, котрі унеможливлять імпорт дешевої і неякісної продукції іноземних виробників. Ці заходи допоможуть усунути на внутрішньому ринку несправедливі цінові переваги іноземних виробників, які імпортують неякісну, але

¹ Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [Електронний ресурс] від 22.12.1998 № 330-XIV. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/330-14>

² Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» [Електронний ресурс] від 22.12.1998 № 331-XIV. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/331-14>

³ Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [Електронний ресурс] від 22.12.1998 № 332-XIV. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/332-14>

⁴ Матеріали міжнародної конференції «Угода про асоціацію: економічні тригери». 12 березня 2015 року. – С. 6.

⁵ Закон України «Про технічні регламенти і оцінку відповідності» [Електронний ресурс] від 15.01.2015 № 124-VIII. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/124-19>

⁶ Закон України «Про стандартизацію» [Електронний ресурс] від 05.06.2014 № 1315-VII. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>

⁷ Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» [Електронний ресурс] від 05.06.2014 № 1314-VII. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1314-18>

дешеву товарну продукцію, руйнуючи цим ринкову конкуренцію⁸. Таким чином, упровадження нової системи технічного регулювання на основі європейських стандартів зумовлюватиме не лише підвищення безпеки товарів і послуг, але й сприятиме кращому інституційному захисту прав споживачів у випадку неякісної продукції.

Глава 5 «Митні питання та сприяння торгівлі» розділу IV Угоди заперечує можливість проведення Україною активної протекціоністської політики щодо розширення внутрішніх ринків вітчизняних товарів і послуг. Вона передбачає, що процес виведення на внутрішній ринок нових видів вітчизняної продукції має регулюватися виключно дією ринкового механізму й інвестиційними ресурсами українських підприємств, банків та іноземних компаній і не може стимулюватися заходами державної політики⁹. Так, підписана Угода вимагає впровадження низки положень митного законодавства ЄС, що зобов'язує українську сторону імплементувати 70-80% положень до митного законодавства України. Таким чином, необхідно розпочати реалізацію митної реформи, яка має містити такі заходи¹⁰:

- спрощення процедур та автоматизацію митної справи;
- скорочення часу митного оформлення товарів;
- запровадження ефективної системи обміну інформацією між митними органами та компаніями;
- створення системи оперативного реагування на випадки порушень у зоні діяльності митниць;
- вжиття заходів, направлених на недопущення та профілактику корупційних проявів серед працівників митних органів тощо.

Виконання цих та інших заходів дозволить виконати умову, що стоїть перед українською стороною, а саме впродовж п'ятирічного періоду практично «обнулити» імпорتنі мита щодо товарів з країн ЄС, зазначених у доповненні А та В до Угоди. Також Угодою передбачено, що на український ринок державних закупівель на основі принципу національного режиму на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях для державних контрактів і концесій у традиційних галузях економіки, а також у комунальному господарстві матимуть доступ товаровиробники з країн-членів ЄС (виконання умов ст. 148 глави 8 «Державні закупівлі» розділу IV Угоди).

У главі 6 «Заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля» розділу IV Угоди прописані заходи, що дають можливість для розвитку інвестиційного та торговельного співробітництва з ЄС за рахунок імплементативних змін щодо заснування підприємницької діяльності. Важливим кроком у цьому має стати розроблена урядом, громадськими організаціями чи іншими зацікавленими сторонами Стратегія розвитку підприємництва, яка би враховувала всі вимоги підписаної Угоди та забезпечувала розуміння майбутніх законодавчих та інституційних змін, що стосуватимуться підприємницького

⁸ Пустовойт О.В. Політика розвитку внутрішнього ринку та Угода про асоціацію Україна – ЄС: спільність і суперечність завдань / О.В. Пустовойт // Економіка та прогнозування. – 2015. – №1. – С. 59.

⁹ Там само.

¹⁰ Матеріали міжнародної конференції «Угода про асоціацію: економічні тригери». 12 березня 2015 року. – С. 8.

середовища. Наступний етап, який сприятиме розвитку підприємницької діяльності є скорочення кількості контролюючих органів, які в більшості призводять до корупції. Перші кроки у вирішенні цього питання були зроблені уже в 2014 р., коли відбулося значне скорочення органів з контролюючими функціями з 56 до 27, однак зміни у кількості органів, функцій і працівників аж ніяк не означають автоматичне підвищення якості державних послуг¹¹. Над цим уряду доведеться попрацювати додатково, хоча це і стало початком оптимізації державних органів. Варто звернути увагу, що виконання цієї глави та глави 8 «Державні закупівлі» розділу IV Угоди зобов'язує уряд України обмежитись у наданні державної допомоги, спрямованої на підтримку вітчизняного товарного виробництва. Особливо це стосується тих підприємств, які реалізують свою продукцію на внутрішніх галузевих ринках, де присутні товари-конкуренти з країн-членів ЄС. Таким чином, з одного боку, це може призвести до припинення діяльності неконкурентоспроможного підприємства, а з другого, – це стимулюватиме підприємців-виробників шукати інвестиції для впровадження інноваційного виробництва вітчизняних товарів.

Іншим питанням, яке стосується цієї глави, є електронна торгівля. Важливим кроком, який зробила українська сторона, є прийняття Закону України «Про електронну комерцію»¹², який визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем і визначає права й обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції. Прийняття цього Закону є вкрай важливим, адже за оцінками експертів, обсяг ринку e-commerce у 2013 р. склав близько \$2 млрд, у 2014 р. – \$1,6 млрд. За прогнозами Української асоціації директ-маркетингу, у 2015 р. обсяг ринку електронної комерції в доларах скоротиться приблизно на 45% до \$1,1 млрд¹³. Падіння продажів у вітчизняних онлайн-магазинах пояснюється девальвацією гривні та скороченням купівельної спроможності громадян. Саме новий Закон має усунути багато проблем і відкрити нові можливості для цього ринку. Для прикладу, у Польщі за 2014 р. обсяг ринку e-commerce склав \$4,7 млрд. Це показує, що Україні є ще куди розвиватися у цьому напрямі. Також важливу роль у зростанні онлайн-продажів відіграє проникнення Інтернету в регіони України. За даними компанії EY, цей показник за 2015 р. порівняно з 2014 р. збільшиться з 46% до 49%¹⁴. Тобто робити покупки онлайн теоретично зможуть ще півтора мільйона громадян України.

Відповідно до глави 13 «Торгівля та сталий розвиток» розділу IV Угоди, переваги надаються виробництву й торгівлі, які здійснюються за принципами сталого розвитку (задоволення потреб нинішнього покоління не має ставити під загрозу можливість прийдешніх поколінь забезпечувати свої потреби).

¹¹ Реформа контролюючих органів: краще, але ще є до чого прагнути [Електронний ресурс] / Ціна держави. – Режим доступу : <http://costua.com/news/55-supervision-system>

¹² Закон України «Про електронну комерцію» [Електронний ресурс] від 03.09.2015 № 675-VIII. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

¹³ E-commerce в Україні: розвиток попри кризу [Електронний ресурс] / Українська правда. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/10/27/564857/>

¹⁴ Там само.

Запровадження системного міжнародного просування українських виробників, у тому числі через міжнародні виставки, та України як зовнішнього виробничого майданчика для глобальних ринків і науково-дослідницької платформи для багатонаціональних високотехнологічних корпорацій; сприяння просуванню вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та продуктів харчування на зовнішні ринки збуту, зокрема їх участі у міжнародних виставках¹⁵.

З позиції завдань державної політики на внутрішньому ринку насамперед варто імплементувати положення Угоди, які знижують ризики здійснення інвестиційної діяльності, звужують можливості отримання незаконних додаткових доходів на ринках традиційної продукції, зменшують технічні бар'єри для випуску нових видів вітчизняної продукції. Водночас якомога тривалішою в часі має бути імплементація положень Угоди, котрі звужують можливості України здійснювати державну протекціоністську політику щодо збільшення виробництва вітчизняної продукції¹⁶.

Таким чином, виконання умов прописаних у розділі IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і їх імплементація в українські реалії дасть можливість досягти успіху в реалізації політики розвитку внутрішнього товарного ринку та забезпечить вихід товарів українських виробників на ринок країн-членів ЄС.

Науковий співробітник
відділу регіональної економічної політики
к.е.н. Н. М. Попадинець

¹⁵ Імплементація угоди про асоціацію між Україною та ЄС у торговельній та бюджетно-податковій сферах : проект [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://icps.com.ua/assets/uploads/files/block_implementation_20160324.pdf

¹⁶ Пустовойт О.В. Політика розвитку внутрішнього ринку та Угода про асоціацію Україна – ЄС: спільність і суперечність завдань / О.В. Пустовойт // Економіка та прогнозування. – 2015. – №1. – С. 61.